

DETAILBESKRIVELSE AF EMNE

Titel	Fra stamme til stat i Danmark
Elevgruppe	3. - 6. klassetrin
Formål	Formålet med emnet er, at eleverne får viden om og forståelse af: • Samfundsudviklingen i Danmark fra Jernalder til Vikingetid - fra stammesamfund til kongedømme og stat. • Religionens udvikling fra hedenskab til kristendom. Dette emne tager udgangspunkt i kanonemnet "Jellingstenen" i faget historie. Om perspektiverne ved at arbejde med dette emne står følgende i Fælles Mål for historie: • Fra høvdingedømmer til kongerige. • Religionsskiftet.
Historisk baggrund	Samfundsudviklingen fra Jernalder til Vikingetid. Det område, som vi i dag kalder Danmark, udviklede sig i Jernalderen og Vikingetiden fra mange, mindre stammesamfund til én samlet stat / ét kongerige. Fra Jernalderens begyndelse ca. 500 f.Kr. bestod Danmark af en lang række mindre landsbysamfund, som sikkert var knyttet sammen i større eller mindre stammer. I århundrederne omkring år 0 har disse samfund udviklet sig til større og mere organiserede høvdingesamfund. Denne udvikling fortsatte igennem de følgende århundreder, hvor høvdingesamfundene blev til færre og større "konge"dømmer. I Vikingetiden kulminerede udviklingen med, at hele Danmark i 900 tallet samledes under én konge til én stat. Samfundets udvikling kan ud fra de arkæologiske fund studeres på forskellige måder. I den ældre periode af Jernalderen var den grundlæggende samfundsenhed landsbyfællesskabet, hvor de enkelte familier boede på deres egne gårde i større eller mindre landsbyer. Rundt omkring landsbyerne lå systemet af marker, som dyrkedes i et vist fællesskab. I jernalderens stammesamfund udviklede dette sig til, at

nogle landsbyer skilte sig ud fra de øvrige - dels ved deres størrelse (antal gårde og huse) dels ved, at enkelte gårde var meget større end de øvrige.

Disse landsbyer var styrende for stammen.

Her har stormændene eller høvdingene boet.

I den yngre periode af Jernalderen ændrede landsbyfællesskabet sig på flere måder.

Husene og gårdene blev meget større og fik separate indhegninger.

Marksystemerne og dermed dyrkningsformen ændredes.

Der opstod nogle landsbyer med meget store gårde, som sikkert har været beboet af de slægter, som regerede over et større område.

Jernalderens stammesamfund ændrede sig gradvist til et samfund med færre og større enheder, som man kan kalde små "konge"dømmer.

Denne udvikling fortsatte i Vikingetiden, hvor der rundt omkring i landet fandtes meget store gårdbebyggelser, som kunne kaldes egentlige kongsgårde.

Nogle steder kan man studere hele landsbyens og gårdenes udvikling på det samme sted f.eks. ved Vorbasse. Her har arkæologer udgravet en landsby, hvor man kan følge udviklingen igennem det meste af Jernalderen og Vikingetiden, idet gårdene og landsbyen flytter rundt i landskabet med nogle generationers mellemrum. Det samme gælder for den bebyggelse, som i Jernalderen og Vikingetiden har ligget ved Jelling.

Landbebyggelsen rummede i Jernalderen og Vikingetiden størstedelen af befolkningen, og det bærende erhverv i samfundet var landbrug med husdyrhold og agerbrug.

Ved siden af landbruget udviklede der sig en lang række specialiserede håndværk og med dem en handel med varer både inden for og uden for de enkelte landsbyer.

Håndværk og handel dannede samtidig grundlaget for, at de første handelspladser blev anlagt i Jernalderen, og hermed blev grunden lagt til udviklingen af de byer, som opstod i Vikingetiden f.eks. i Ribe og Hedeby.

Med udviklingen fra jernalderens stammesamfund til vikingetidens kongedømmer skete der en større opdeling af befolkningen i flere sociale grupper.

Dette hang sammen med, at magten i samfundet efterhånden samledes på færre personer / familier. Der udviklede sig en aristokratisk elite i samfundet. En af de sociale grupper, som opstod og fik større betydning i løbet af Jernalderen og Vikingetiden, var den professionelle kriger, som indgik i høvdingenes og kongernes hære. Med professionelle krigere og hære kombineret med udviklingen inden for skibsbygningshåndværket var grunden lagt til de togter til og erobringer af fremmede egne, som fandt sted i Vikingetiden. Med togterne i Vikingetiden trådte "Danmark" for første gang ind på den verdenspolitiske scene. Det betød imidlertid også, at man måtte være i stand til at imødegå angreb fra andre lande / stater. I slutningen af Vikingetiden - på det tidspunkt, hvor kong Harald Blåtand på den store Jellingsten proklamerede, at han har samlet Danmark og Norge og gjort danerne kristne - udbyggedes voldsystemet ved Danevirke, og på strategiske steder i landet opførtes et antal militærborge (ringborgene). Hermed markerede den danske konge og den danske stat sig for alvor over for omverdenen.

Religionens udvikling i Jernalder og Vikingetid.

Religionen i Jernalderen og Vikingetiden kan primært studeres og fortolkes ud fra de arkæologiske fund, som med sandsynlighed har noget med religion at gøre. Det drejer sig om ofringer, grave, religiøse steder / bygninger, religiøse genstande og figurer. Hertil kommer nogle få, men vigtige skriftlige kilder. Ved Jernalderens begyndelse var religionen styret af naturens kræfter og elementer. Snart udviklede der sig imidlertid en religion, hvor forskellige guder indgik i menneske- eller dyreskikkelse. Til disse guder bragte man på særlige steder i huset, landsbyen eller naturen gaver - man ofrede til guderne for at opnå noget bestemt. Offergaverne kunne være meget forskellige både i art og omfang - det afhang af situationen og hvilken gud, der skulle ofres til.

Igennem Jernalderen kendes ofringer af både mennesker og dyr, våben og andet krigerudstyr, lerkar med mad, personlige genstande.

En anden type fund med religiøs betydning er gravene.

I Jernalderen brugte man både ligbrænding (brandgrave) og jordfæstelse (begravelse af den døde i kiste).

Gravene var samlet på særlige gravpladser i nærheden af landsbyerne.

Det var skik og brug, at den døde blev begravet eller brændt i sit tøj og med forskelligt personligt udstyr. Dette udstyr viste noget om, hvem den døde var, og hvilken status han / hun havde i samfundet.

I de første århundreder af Jernalderen påvirkedes religionen måske af kontakter med den keltiske kultur i Mellemeuropa.

I århundrederne omkring år 0 påvirkedes religionen af kontakter med Romerriget og den romerske kultur.

Her dukkede de første egentlige menneskelige guder med navne op. Den første var frugtbarhedsgudinden Nerthus.

Det beskriver romeren Tacitus i bogen "Germania".

Men i modsætning til romerne begyndte man ikke i det danske / nordiske område at opføre bygninger (templer) til guderne og religiøse handlinger.

Man fortsatte med at bruge særlige steder i naturen til fælles religiøse handlinger.

I de følgende århundreder begyndte flere af de såkaldte nordiske guder at dukke op og blive en del af den religion, som udviklede sig til asatroen.

Denne religion med de kendte nordiske guder blev helt dominerende i Danmark, Norge og Sverige i Vikingetiden.

Hermed udvikledes for første gang i Norden en religion med myter, sagn og fortællinger om guder og mennesker.

I løbet af Vikingetiden kom der religiøse påvirkninger syd fra, hvor kristendommen i flere århundreder havde været den fremherskende religion.

De første kristne kirker blev bygget i nogle af de ældste byer, og kristendommens sejr over asatroen blev beseglet med kongen Harald Blåtands overgang til kristendommen og hans proklamation på den store Jellingsten - "og gjorde danskerne kristne".

Indhold	Samfundsudviklingen fra Jernalder til Vikingetid. Dette emne kan rumme følgende delemner: 1. Samfundsopbygningen og - udviklingen. • Familien. • Landsbyfællesskabet. • Stammesamfund. • Høvdingedømme. • Kongedømme. 2. Husenes, gårdenes og landsbyens udvikling. • Udviklingen fra små jernaldergårde i ældste del af Jernalderen til meget store gårde i den yngste del af jernalderen og Vikingetiden. 3. Stormandsgårde, rigdoms- og magtcentre, kongesæder. • Udviklingen fra større gårde i nogle landsbyer i den ældre del af Jernalderen til meget store gårde i den yngste del af Jernalderen og Vikingetiden. • Særligt store og rige gårde - kongesæder - i Vikingetiden. 4. Landbrugets udvikling. • Husdyrholdet. • Agerbruget. • Teknologi og redskaber. • Landbrugsproduktion til eget forbrug og til salg. 5. Håndværk og handel. • Udviklingen af professionelle og specialiserede håndværk i løbet af Jernalderen og Vikingetiden. • Forskellige håndværk og deres betydning i samfundet. • Handel med varer inden for landsbyen, mellem landsbyerne og i byerne. • De første handelspladser i Jernalderen. • Produkter fra fremmede egne i Danmark. 6. Byernes opståen og udvikling. • Håndværk og handel som forudsætning for byerne. • Byernes geografiske placering. • De vigtigste byer i Vikingetiden. 7. Den sociale inddeling af samfundet. • Udviklingen af forskellige sociale grupper og deres betydning i samfundet:

Trælle / slaver.
Bønder.
Håndværkere.
Handelsmænd / købmænd.
Krigere.
Stormænd.
Høvdinge.
Konger.

- Mænds og kvinders rolle i samfundet i jernalderen og Vikingetiden.

8. Militær og krige.

- Jernalderens og Vikingetidens militærvæsen.
- Krigsudstyret (våben mm.).
- Skibenes udvikling og betydning.
- Krige / slag i Jernalderen og Vikingetiden.
- Militære togter / erobringer.
- De store borganlæg i Vikingetiden.

Religionens udvikling fra hedenskab til kristendom.

Dette emne kan rumme følgende delelementer:

1. Den ældre del af Jernalderen.

- Naturreligion.
- Religion med guder i menneske- og dyreskikkelse.
- Kult og ritualer.
- Påvirkninger sydfra fra kelterne og romerne.
- Offerpladser og ofringer til guderne.
- Grave og gravpladser.

2. Den yngre del af Jernalderen og Vikingetiden:

- Ofringer til guderne.
- Grave og gravpladser.
- De ældste nordiske guder.
- Kultpladser og -bygninger.
- Asatroen.
- Den nordiske mytologi.
- Den nordiske gudeverden.
- Religiøse påvirkninger sydfra.
- De første kristne kirker.
- Kristendommens udbredelse og "sejr" over asatroen.
- Konge og kirke.

Undervisningsforløb i Jernaldermiljøet	Folkeforsamlingen (rollespil). Offerritualet (rollespil). Festen for det store slag (rollespil). Markedsdagen (rollespil). Familien, landsbyen og stammen i Jernalderen.
Fag og fælles mål som kan indgå i emnet / temaet	Historie, dansk, kristendomskundskab. Sløjd, håndarbejde, hjemkundskab, billedkunst.
Litteratur og andre undervisningsmaterialer	Til læreren. Birkebæk, Frank: "Oldtiden i Danmark - Vikingetiden." Bæksted, Anders: "Nordiske guder og helte." Capelle, Torsten m.fl. (udgivere): "Ragnarok - Odins Verden." Ethelberg, Per m.fl.: "Det Sønderjyske Landbrugs Historie - Jernalder, Vikingetid, Middelalder." "Gyldendals leksikon om nordisk mytologi." Hvass, Lone: "Oldtiden i Danmark - Jernalderen." Jensen, Jørgen: "Danmarks Oldtid - Yngre jernalder og Vikingetid 400 e.Kr. - 1050 e.Kr." Jensen, Jørgen: "Danmarks Oldtid - Ældre Jernalder 500 f.Kr. - 400 e.Kr." Mortensen, Peder m.fl.: "Høvdingesamfund og Kongemagt - Fra stamme til stat i Danmark 2." Mortensen, Peder m.fl.: "Jernalderens stammesamfund - Fra stamme til stat i Danmark 1." Tacitus, Cornelius: "Germania." Til eleverne. Buttenschøn, Claus m.fl.: "Ind i historien 1 - Danmark og verden." Hemmingsen, Søren Elmerdahl m.fl.: "Kejser Augustus, Jellingstenen, Absalon" (Historiekanon). Jensen, Margit Broust m.fl.: "Alle Tidens Jernalder." Michaelsen, Karsten Kjer: "Jernalder i Danmark og Gudme." Poulsen, Jens Aage: "Hit med Historien! Grundbog til 6. klasse."
Andre steder som kan indgå i emnet / temaet	Vejle Museum (Jernalder). Haderslev Museum (Jernalder). Kongernes Jelling og Jelling monumenterne (Vikingetid).

	Museet Ribes vikinger (Vikingetid). Ribe Vikingecenter (Vikingetid). Moesgård Museum (Jernalder og Vikingetid).